

Kontra Miklós 75 éves – egy életmű mérföldköve

Kontra Miklós: Angol és magyar nyelvészeti tanulmányok. Válogatott írások, 1980–2023 / Studies in English and Hungarian Language Matters. Selected Papers, 1980–2023

Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2025, 318 o.

Kontra Miklós neve ma már megkerülhetetlen a magyar nyelvtudomány történetében. A 2025-ben 75. életévét betöltött professzor a magyar szociolingvisztika egyik megteremtőjeként ismert, de munkássága jóval túlnőtt egyetlen tudományterületen. Egyszerre volt a társasnyelvészet elméleti kérdéseinek szenvedélyes kutatója, a nyelvi jogok elszánt védelmezője, az angol nyelv tanításának és tanulásának kritikus elemzője, valamint a magyar nyelv, vagy talán pontosabb így: a magyar nyelv beszélői iránt elkötelezett tudós. Aki ismeri őt, tudja, Kontra Miklóst mindig a „nyelv mögötti ember” érdekelte: az, hogy a nyelvhasználat miként tükrözi a társadalmat, a hatalmat, a diszkriminációt, a közösségi összetartozást vagy éppen az önazonosságot.

A magyar (*Angol és magyar nyelvészeti tanulmányok. Válogatott írások, 1980–2023*) és angol nyelvű címmel (*Studies in English and Hungarian Language Matters. Selected Papers, 1980–2023*) publikált, Kontra Miklós, vagyis a szerző által válogatott tanulmányokat tartalmazó kötet – amely a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelent meg 2025 végén – méltó összegzése ennek a rendkívül gazdag tudományos életműnek. A több mint négy évtizedet felölelő anyag nemcsak tudományos pályáiv, hanem szellemi önéletrajz is: megmutatja, miként gondolkodott Kontra Miklós a nyelvről, az oktatásról, a kisebbségi lét kérdéseiről, és miként alakította a magyar nyelvészeti közéletet. A gyűjteményes kötet tökéletesen illeszkedik a szerző három korábbi, hasonló logika mentén összeállított tanulmánygyűjteménye közé (Kontra, 1999, 2010, 2019): ahogyan a korábbi tanulmánykötetek, ez is a használat felől közelít a nyelvhez, és ez a könyv is kiemelten kezeli a nyelvészeti kutatások társadalmi hasznosulásának kérdéseit.

Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica 2026/1: 159–162.

Kontra Miklós Debrecenben végezte tanulmányait, majd az angol nyelvészet és a szociolingvisztika területén kezdett kutatni. Már korai munkáiban érzékelhető volt az a kettős irányultság, amely egész pályáját jellemzi: a nemzetközi tudományos közösség felé való nyitottság és a magyar nyelvű közösségek iránti elkötelezettség. Kutatóként és oktatóként egyaránt fontosnak tartotta, hogy a nyelvészet ne zárkózzon elefántcsonttoronyba, hanem reagáljon a társadalmi valóságra és nézzon szembe a kihívásokkal. Ezt a szemléletet viszi tovább a mostani kötet is.

A kétnyelvű kötet – Furkó B. Péter, a Károli Gáspár Református Egyetem rektorhelyettesének angol nyelvű előszavát és a szerző-szerkesztő magyar nyelvű bevezetőjét követően – 26 tanulmányt tartalmaz, amelyek közül 15 angol és 11 magyar nyelvű. Az írások öt nagy tematikus egységbe rendeződnek. Az első, *English syntax* címszó alatt az angol nyelv szerkezetének kérdései jelennek meg. A nyitó tanulmány, a *Do not people say such things?* című, egykor az angol nyelv leíró grammatikáinak egyik tabuját döntötte meg: a nem szokványos tagadó kérdő mondatok helyességének vizsgálatát. A tanulmány nem csupán nyelvtani részletkérdés, hanem szép példája annak, miként közelít Kontra a nyelvhasználat empirikus vizsgálatához – kísérleti adatokra, statisztikai következtetésekre és beszélt nyelvi korpuszokra támaszkodva.

A második egység az angol–magyar nyelvi kontaktusok világába vezet. Itt olyan írások kaptak helyet, mint a *Hungarians turned gateniks in 1990*, amely a *-gate* utótag magyar nyelvi adaptációját követi nyomon, vagy *The messy phonology of Hungarians in South Bend*, amely egy észak-amerikai emigráns magyar közösség nyelvhasználatának fonológiai sajátosságait elemzi. Kontra ezekben a tanulmányokban a magyar nyelv diaszpórában való életképességét, változásait és kontaktushatásait vizsgálja – olyan témákat, amelyek nagyon sokáig méltatlanul ritkán kaptak figyelmet a hazai nyelvészetben. E kutatásokban felfedezhető a Labov-féle nyelvi változatosság iránti érzékenység, ugyanakkor a magyar nyelvi valóság iránti empátia is.

A nyelvpedagógiai írások a harmadik egységbe kerültek, s e fejezet talán a legszemélyesebb. Az *On Teaching English in Hungary in the 1970s* című tanulmány nem csupán történeti áttekintés, hanem korrajz is: megmutatja, milyen volt angolt tanítani a vasküggöny mögött, miként küzdöttek a tanárok a hiányos forrásokkal, és hogyan vált az angol nyelv a nyitás szimbólumává. Az *Angol nyelvi és kulturális imperializmus és magyar tanárképzés* című írásban Kontra a nyelvi imperializmus elméletét (Phillipson és Skutnabb-Kangas nyomán) adaptálja magyar viszonyokra, és kimondja: a nyelvoktatás nem értéksemleges tevékenység, hanem kulturális választás. Az *Ups and Downs in English Language Teacher Education in Hungary* pedig fél évszázad távlatából elemzi a magyarországi angoltanár-képzés hullámváltozásait, önkritikával és társadalmi felelősségtudattal.

A negyedik egység, *Language Rights and Policy* címmel, a szerző közéleti és – bár Kontra biztosan tiltakozna, hogy ez a szó bárki eszébe jutna vele kapcsolatban – aktivista arcát mutatja. A *On the Right to Use the Language of One's Choice in Slovakia* vagy a *British Aid for Hungarian Deaf Education from a Linguistic Human Rights Point of View* című tanulmányokban Kontra a nyelvi emberi jogok európai dimenzióit vizsgálja. Ezek az írások egyszerre tudományos elemzések és etikai állásfoglalások: a szerző nyíltan szembesíti a nemzeti nyelvpolitikák ellentmondásait az egyéni nyelvi jogok univerzális elveivel. Szlovákia, Magyarország, sőt az Egyesült Királyság példáin keresztül mutatja meg, hogy a nyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem hatalmi és morális kérdés is.

A kötet záró egysége, az *In Memoriam*, egyfajta tudósi tiszteletadás. Kontra Miklós ebben a részben egykori kollégáira, mestereire és barátaira emlékezik: Vasváry Ödönre, Országh Lászlóra, Michael Clyne-ra vagy Herman Józsefre. Ezek az írások nem hagyományos nekrológok, hanem tudománytörténeti esszék, amelyekben a személyes hang és az intellektuális tisztelet elegyedik. Az olvasó itt láthatja, hogyan gondolkodik a szerző a tudósi közösségről, a hagyományról és az emberi kapcsolatok szerepéről a tudományban.

Kontra Miklós válogatása nem egyszerűen gyűjtemény: tükre annak, hogyan lehet a nyelvészetet a társadalom szolgálatába állítani. A könyv lapjain ugyanúgy helyet kapnak a formális nyelvtani elemzések, mint a kisebbségi nyelvi jogok kérdései vagy az oktatáspolitikai kritikák. E sokszínűség mögött azonban végig ott húzódik egy vezérmotívum: az emberi méltóság és a kommunikáció szabadsága iránti elkötelezettség. Kontra munkáiban a nyelv sohasem csupán objektum, hanem mindig erkölcsi tét is.

Az előszóban Péter B. Furkó, a Károli Egyetem tudományos rektorhelyettese találóan fogalmaz: „Kontra Miklós írásai nemcsak a szociolingvisztika megértését gazdagítják, hanem bátorságot is adnak a vitás kérdésekhez való értelmes hozzászóláshoz.” Ez a mondat jól jellemzi a szerző egész habitusát. Tudományos munkássága sosem a konfliktuskerülésről, hanem a nyílt kérdezésről szólt – akár az angol nyelvtan finom részleteiről, akár a nyelvi diszkrimináció társadalmi áráiról volt szó.

A *Studies in English and Hungarian Language Matters* több, mint válogatott tanulmánykötet: intellektuális önarckép, amely egy egész tudományág magyarországi történetét is megrajzolja. Olyan könyv, amelyből nemcsak a nyelvészek, hanem például a nyelvtanárok vagy akár a szociológusok is sokat tanulhatnak. Aki kézbe veszi, nemcsak a magyar–angol nyelvi kapcsolatok gazdag világába nyer betekintést, hanem megértheti, mit jelent egy életet a társadalmileg elkötelezett nyelvészet szolgálatában tölteni.

Kontra Miklós 75. születésnapján ez a kötet nem csupán ünnepi összefoglaló, hanem tanúságtétel is: arról, hogy a tudomány akkor marad élő, ha nem fél

megszólalni a közösség nevében. És talán éppen ez az, amit tanítványai, olvasói és kollégái leginkább köszönhetnek neki.

Irodalom

1. Kontra Miklós 1999. *Közérdekű nyelvészet*. Budapest: Osiris Kiadó.
2. Kontra Miklós 2010. *Hasznos nyelvészet*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
3. Kontra Miklós 2019. *Felelős nyelvészet*. Budapest: Gondolat Kiadó.

References

1. Kontra, Miklós 1999. *Közérdekű nyelvészet* [Linguistics in the Public Interest]. Budapest: Osiris Kiadó. (In Hungarian)
2. Kontra, Miklós 2010. *Hasznos nyelvészet* [Useful Linguistics]. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet. (In Hungarian)
3. Kontra, Miklós 2019. *Felelős nyelvészet* [Responsible Linguistics]. Budapest: Gondolat Kiadó. (In Hungarian)

Csubirka Réka

Csubirka Réka. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, MA-hallgató. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, kutató. csubirka.reka.b22an@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0005-3088-1210.

Чубірка Рійка. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти. Науково-дослідний центр імені Антонія Годинки, дослідниця. csubirka.reka.b22an@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0005-3088-1210.

Réka Csubirka. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, MA student. Antal Hodinka Research Centre for Linguistics, researcher. csubirka.reka.b22an@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0005-3088-1210.